

Una altra imatge de l'exili

El dia revolt de Julià Guillamon

“El rastre gairebé ha desaparegut i l'exili és encara, en molts sentits, un món per explorar.”

Julià Guillamon

El dia revolt

Literatura catalana de l'exili

Editorial Empúries
Biblioteca Universal Empúries, 225
528 pàgines
615 imatges inèdites
40,00 €
978-84-9787-340-6
Publicació 27 de novembre

Introducció

El gener del 2009 es commemoren els setanta anys de la desfeta de Catalunya que va abocar milers de catalans a l'exili. Julià Guillamon explica aquesta aventura com no s'ha fet mai. Mitjançant quaranta-dos reportatges realitzats a Catalunya, França, Argentina, Xile, República Dominicana, Cuba, Veneçuela i Mèxic. En les pàgines de *El dia revolt*, l'exili no es presenta només com un esdeveniment tràgic, sinó com una experiència complexa que posa en joc tots els sentiments i emocions. Els aspectes polítics i institucionals deixen lloc al testimoni personal i la literatura és el fil conductor de les vivències de molta gent. Un treball exhaustiu de recerca gràfica ha permès reunir més de sis-centes imatges inèdites, procedents d'arxius i àlbums familiars. L'estil periodístic ens apropa a la manera de viure dels catalans a diferents èpoques i llocs: l'Argentina de Perón, la Cuba de Fidel Castro o, ara mateix, la Veneçuela d'Hugo Chávez.

L'exili de cada dia

«El dia revolt» és el títol d'un poema de Josep Carner d'un dels seus primers llibres, *Bella terra, bella gent* (1918). La companyia Edigsa el va enregistrar en disc, l'any 1963. És un document excepcional: Carner parla d'un daltabaix, viscut com una gran dissort i com una oportunitat esplèndida, motiu de por i d'esperança. En arribar a la darrera estrofa, s'emociona, s'ennuega i gairebé no pot acabar de llegir el text. Sovint, quan es parla de l'exili, s'acostuma a oferir una visió que realça els moments dramàtics i deixa de banda els aspectes més

quotidians. Es parla poc de l'experiència dels fills, del paper de les colònies de catalans emigrats, dels intel·lectuals xilens, argentins o mexicans que van conviure amb els escriptors de la diàspora. Quan vaig començar a escriure aquest llibre, la primera generació de l'exili havia desaparegut. Amb molt poques excepcions, només quedaven els joves i els nens, els fills i els néts americans. Els quaranta-dos reportatges que componen *El dia revolt* presenten el seu punt de vista, diferent del que s'acostuma a trobar en els llibres d'història, construïts sempre poc o molt al voltant d'una narració heroica. L'exili apareix carregat de matisos i contradiccions, com un dia revolt, en el qual conviuen diverses situacions vitals: la fidelitat, el dolor, el desarrelament, el desig de començar una nova vida. Cel negre, sol radiant, núvols esquinçats, pluja daurada. 26 de gener de 1939: les tropes de Franco són a les portes de Barcelona...

Del pròleg de *El dia revolt. Literatura catalana de l'exili*

Francesc Trabal a Valparaiso: "Seguint aquest mar s'arriba a Barcelona" / Fons Francesc Trabal, Arxiu Històric de Sabadell-Fundació La Mirada

Els reportatges

Els reportatges de *El dia revolt* s'estructuren en set blocs temàtics. El primer, dedicat al primer exili, a l'exili europeu i nord-americà, presenta les experiències dels supervivents dels refugis d'intel·lectuals que es van organitzar en els primers mesos, després de la derrota: Roissy-en-Brie (Enric Cluselles), Montpeller (Teresa Rovira), Prada de Conflent (Montserrat Moner d'Alavedra) i Bierville (Mercè Romeva, Eulàlia i Oriol Riba). També es fa referència a l'exili a Perpinyà (Amadeu Cuito) i París (Josep Palau i Fabre), per acabar amb a contraposició dels records de la Unió Soviètica (Helena Vidal) i Nova York (Carles Fontserè i Terry Broch).

A l'Argentina, Julià Guillamon ha rescatat la figura d'Antoni López Llausàs (el creador de la Llibreria Catalònia), del músic Jaume Pahissa i de Santiago Rubió i Tudurí (l'enginyer del metro de Barcelona i de l'avió del Tibidabo). Francesc Arnó parla de primera mà de l'edat d'or de l'edició a Buenos Aires i Fivaller Seras ofereix el punt de vista dels antics residents que van acollir els exiliats de 1939.

A Xile, es reconstrueix la vida i la mort de Francesc Trabal, mitjançant el testimoni de la seva neboda, Anna Maria Prat, i del fill de l'escriptor xilè Hernán del Solar, que en va ser soci i amic. Rafaela de Buen parla del seu sogre Cèsar-August Jordana, i Xavier i Leopold Benguerel, del seu pare, Xavier Benguerel, el novel·lista d'*Icària, Icària*. Finalment, es para atenció als fills de l'exili: Cristian Aguadé, fill de l'alcalde republicà de Barcelona, i els pintors Roser Bru i Josep Balmes, que han fet carrera a Santiago.

A la República Dominicana s'ofereix el testimoni de l'estada de Joan Sales, a partir de les paraules de la seva dona, Núria Folch, i de la filla, la historiadora Núria Sales. Es parla de l'estada del dibuixant i cartellista Alfons Vila *Shum* (Montserrat Prats), i del pintor Joan Junyer i de la pedagoga Dolors Canals en els anys negres de la dictadura de Leónidas Trujillo.

A Cuba es presenten dues generacions. Els que van arribar a Cuba el 1940, fugint de la República Dominicana (Mercè Canals). I els joves exiliats de Mèxic que es van instal·lar a l'Havana com a tècnics estrangers de la Revolució, a partir de 1959 (el periodista Jordi Aymamí, recordat per la seva filla Nora, i els editors Neus i Jordi Espresate).

A Veneçuela, l'evocació de l'escriptor i polític Carles Pi i Sunyer (Núria Pi-Sunyer), de l'artista i dissenyador Abel Vallmitjana (Marta Vallmitjana), del professor Pere Grases (Maria Grases), del llibreter Linus Moulines i de la seva esposa Otilia Castellví, autora del llibre de memòries *De les txeques de Barcelona a l'Alemanya nazi* (Ulisses Moulines), enmig d'un retrat contemporani de Caracas en l'època de la Revolució Bolivariana.

Mèxic és el país que té una representació més nombrosa, amb editors (Bartomeu Costa-Amic recordat per la seva filla Núria, i Martí Soler gerent editorial del Fondo de Cultura Económica), escriptors (Avel·lí Artís Gener

Tísner, Agustí Bartra, Pere Calders, Odó Hurtado, Josep M. Miquel i Vergés i Pere Francès, en el testimoni de fills i nebots), el poeta i assagista Ramon Xirau i un novel·lista rar: Pedro F. Miret, fill del crític d'art de la revista *Mirador* d'abans de la guerra, Enric F. Gual, evocat per la seva vídua Victoria Schusheim. També hi figura Maria Antònia Freixes, secretària del Conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Antoni M. Sbert, que va viure l'evacuació de París al costat de Mercè Rodoreda i Armand Obiols.

El músic Jaume Pahissa en el seu primer viatge a Europa, després de l'exili, el 1961/Ricard Pahissa, Buenos Aires

L'estil

Els reportatges de *El dia revolt* creen espais de continuïtat entre el passat republicà i la realitat d'ara. S'interroguen sobre la condició d'exiliat: la vida escapçada, la necessitat d'adaptar-se a una nova realitat, la descoberta de les grans metròpolis americanes, la por al desarrelament dels fills, els dubtes del retorn i el trastorn de trobar Catalunya sotmesa i desvirtuada pel franquisme. Julià Guillamon ha fet servir, a més de les entrevistes, cartes i enregistraments antics que permeten oferir diverses versions d'un mateix fet. Entre els seus models hi ha referents literaris, com *Els emigrats* de W.G. Sebald, i periodístics, com els *Retrats de passaport* de Josep Pla.

La recerca gràfica

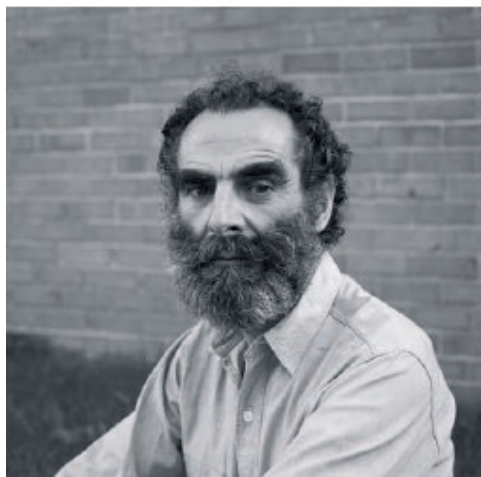
A *El dia revolt* les fotografies i el text formen un tot: no es tracta de simples il·lustracions, sinó d'una narrativa que combina escriptura i imatge. La recerca fotogràfica representa un esforç inèdit, per la seva varietat i riquesa. Enfront de les imatges sempre repetides del pas de la frontera i dels camps de concentració, el llibre de Julià Guillamon mostra com els exiliats es van anar adaptant a la nova situació, com van establir lligams amb el món cultural dels diferents països, com van refer-se i prosperar, i com, malgrat l'èxit social i econòmic, la condició de refugiat arrossega sempre un pòsit de tristesa.

Els testimonis

Cadascuna de les entrevistes s'obre amb la fotografia d'un objecte i un breu relat, que ofereix un testimoni viu de l'exili. Els objectes, molt diversos, provenen dels diferents països on s'ha dut a terme la recerca. Les claus de Barcelona que Francesc Trabal duia a la butxaca quan vivia a Xile; la maleta amb un dibuix de Mickey Mouse que el nen Leopold Benguerel duia al vaixell que el va portar a Amèrica; el plat commemoratiu de la República Catalana que Otilia Castellví va conservar al Camp de Concentració d'Argelers, a Darmstadt durant la Segona Guerra Mundial i a Veneçuela als anys cinquanta.

La veu de Josep Carner

El llibre inclou un CD de regal amb l'enregistrament del poema «El dia revolt» en la veu de Carner de 1963.

Carles Fontserè i Terry Broch a Nova York: el 1949 al Rockefeller Center, el 1956 a East 52 Street, el 1967 al Soho i poc abans de tornar, el 1973 / Terry Broch, Porqueres

Foto: Jordi Nieva

L'autor: Julià Guillamon

Julià Guillamon és crític literari del diari *La Vanguardia*. Ha estat comissari de l'exposició internacional *Literatures de l'exili*, organitzada pel Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, la Sociedad Estatal de Acción Cultural Exterior (SEACEX) i l'Institut Ramon Llull, que entre el 2005 i el 2008 s'ha presentat a Barcelona, Buenos Aires, Santiago de Xile, Mèxic DF i Santo Domingo, a la República Dominicana. En aquest llibre ha format equip amb la dissenyadora Mariona Garcia i el fotògraf Ramiro Elena.